

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

**СЭКП-нийн Тыва обкомунун болгаш Кызыл хооркомунун,
Тыва АССР-нийн Дээди Совединин органы**

1925 ЧАЛС
УЛСЗАСЛУТТИНГ
1962 Ч.
ОКТЯБРЬ
6
СУББОТА
№ 237 (5334)
Өртээ 2 кө

БЕЛГРАД. (СЭТА). Албанын хам-
дын аял-чоругн кылып, 1962 кы-
дын сентябрь 24-те октябрь 4-ке
чедир Югославияны Федеративт
Усупу Республиказынгар чоруп тур-
ган СРЗ-иян Дазн Советинин Прези-
диумунун Даргын Л. Я. Брежнев
болган ЮФР-чун Президентин
И. Броз Тито олар октябрь 3-те ка-
ны кырган тынхалыгга ат салды-
нар.

Динхалыгга чугулап турары
болла: Югославия чоруп турган
узунде СРЗ-ин Дазн Советинин

Найыралчы аян-чорук доозулган

Президиумун Даргазы А. И. Брежнев болгон ошун үчүн чорун кичинеде ЮФР-нун наыйсылыгы Белградтан алдыда Сербия, Хорватия, Югославия, Словения улус республикаларын камчы коорайларынга берип, азын-бүтүн үтүрүп бүтүрүлдүгө, кезде ажал-агый чердегичи култура болгон эркин-адам тердегиче чоран база республикалардын, болгон эргелдигин чечер органнарынын уутуучулары-биле болгон ажалчы чоннар-биле ужурашкан. Чор болгонга оларын чыныгы ажилга өзү-биле үлдүп ат турган СССР-нин Дады Соевдиян Президентинин Даргазы А. И. Брежнев Югославиянын Федеративтик Улус Республикасынын Президентинин И. Броз Тито-биле ужурашып, чоргаллашкан.

луг чөпсөткөн менделеринин бүтү
дөвиринин сөңгаралдыгынын чөк-
ка коруру дугайына дугуржуганы
бүтү дөтөткөн тайыгына ына-
кыдыгы күштери-биле калы жеп-
алырына жиптирилген СССР-ын
Дөдө Советинин Президиумунун
Даргазы болган ЮФУР-нун Прези-
дентин бадытат туурун. Моон-биле
колбаштыр кийн талаларын сапал
тууруы болган, ЕНО-нун чөпсөткөн-
нишиникин дөтүр талалы-биле
Комитетинд жажугуу нейтралдыг
турттарын кирген сапалы бо ай-
тыргынын талалы-биле дугуржуга-
ны чаранына бөтүтү болган хүдөз
ап болуу тудигин болуу

Балы ымылан мырмалыга кемчелеп турары болза, тайбызга мынак-шымдык эске-дак чурттар-биле калы Совет Союзлал болгаш Югославия колониализмдын бурун болгаш соңгараалдыкчылык чокка угузгаш балз да тускайлан көтүрүлүшүн орунтуп кыргын улустарга, олардын национал экономиказын болгаш боттарынын бот-эргезин быжылгаарынын херэсин тайгыз-биле буга кемчел-лик дөткөмчөзүн кыргүөрү дөтөш шийитпиргаш саяскал тувар.

Ийи талалар делегегиния экономиктиг харылааларында болташ делегег салдымы сагымшын-биле тургускаан моондактарны база б талазы-биле «ниги рынокта» таваржып турары шыкаш ыныг мыгай каар корукту чайдырынын уугу уугур-дузанын ууелеп коруп, буту делегегиния экономиктиг конференцияын КНО-нун хемчээлинге чорударын сапатал турар.

ССРЭ биле ЮЭФР-нун аразында
найырагым харызылаар болгаш бот
гү талаам калы амылжылыга ний
чурттарын улустарынды эрге-
ажылыгына болгаш чүтүндүгине
дүгүжү турарын баш ооп-биле кы
ны тайбынын камгаларынын бол
гаш делегей калы амылжылыга
нын хөргөне нийти салымчыны
болурун барымдалааш, ССРЭ-нин
Дэли Советинин Президиумунун
Даргазы болгаш ЮЭФР-нун Прези-
дентини сөөлү үеня дүгүзүндө бол
орукта улуг түнөдөдөдүн чөдиди
алдынганын күөл хамымчыныны
биле делегей турар. ССРЭ биле
Югославиянын аразында экономик-
тиг, политиктиг, эртем, културга
болгаш эске-дэ хевирлерин калы
амылжылганын улум ийин кал-
бартырыга таарымчалыг байлаа
болгаш бот-боаунун согуургалы
тургу турар дээрин чуугалычым-
кынарнын чөрүгүлэгизинде дөмдө-
дөн деп диниында чуугалы
турар.

ССРЭ-ийн Людмил Савелийич Президиумын Даргасз Л. И. Брежневийг аян-чорту болгаш чутгал-хымышыннарийн чоругуагзына чедиш айдмнан түнөөлөр болза, Совет Социалисттик Республикаларын Эмилэл биле Югославиян Федералистиг Уугу Республиканын аразында айырмалды болгаш бүтү талалыг калы ажылдыгталыгын улам ийэй бытыккалганын, ичигал-чын ийити-биле делегейиг калы ажылдыгталыгына улут салым-кын болур.

Л. И. Брежнев
Югославиядан ээл келген

МОСКВА. (СЭТА). ССРЗ-ний Дэдл Сөвдийн Президиумунуу Даргад Л. Н. Брежневт октябрь 4-тө Белградт Москвад чадан келгэн. Югославийн Федеративт Улус Республиказын Президенти Иосип Броз Титогу чадан багтаар ол таймалары туртка хариу аял-торкут кылан чорай.

Совет Завлидийн күрүнэ туткары-биле шимээн Вауково аэродромга Л. Н. Брежневт болгаш он үр чорайга кижилери эштер Ф. Р. Козлов, А. Н. Косыгин, Д. С. Поддальский, М. А. Суслов, Н. М. Шершин.

В. В. Гринин, П. Н. Демичев болгаш өскөдөр-даа уктаан.

Утааннарынч аразында Югославийн Совет Завлидийн элчин чериян херектерге түр бугзретирген М. Пешичке багтаанч дипломаттыг составы, ССРЗ-де турар дипломаттыг төлөз черлерини багтааннары, совет болгаш даштык журналистер бар болган.

Москвачылар аял-торкут чадангышынч дооскалы дээш Л. Н. Брежневке чүрөктн ханызындан байно чедиенгөө.

лары «үрезиннерни уруп эгелзэн, удавас илеткээр бис» деп медеглзэн-нер.

Барымы-Хемчик, Бай-Тайга районнарынын, «Сүт-Хөл», «Сукнак» совхозтарынын болгаш өске-даа чамдык ажыл-агыйзарынын улуртукчулары үрезин уруушкунуна шыдажыр ар-гажок байдыкы көргүзүп турарлар.

салгыты үе-мал кыштагадымыкмы келген. Анда шымарың бектенип, организмиз чорукчанын мал мал ачкымын продукциямы бүдүрөп болгаш күтүнгө садырын көндүдире жазмаарың. Илдың түр-бүжө, чамкың удурутчуларга болгаш тускай артемиңгерге бо айтырыгың чуугадым чөтпөндөдөн мал кыштагадымыкмынга бектелет ала-чаагаарыңа шыгыга кирген. Хей тускай артемиңгер, чыжао, Таңдычы «Коммунизмдин хереди» колхозунун зоотехниги эш Абрамов, бо чууга аялал оларын чөм, хандамың, төрөң херөе бөзбөжөк, ону билбес болгаш созуургавайн турар-даз.

Эштер ыягышпар! Хар ам мыры-
нал дагдарла дүжүкөл. Мал пажаз-
дарышы сөтселгенде күштелдирне-
р, кытталарга мал чөмөрлөнү
күтүрүлгөнү түгүсүзүл; чүртүлгөнү
болоташ күлүрүл-амыдырүлүл
эл дээр байкыларын хандырлар.

Эштер, таразжылар! Артын тараз-
ларга 4—5 хонтулар чидир
чөккө азал алмынлар, күрүгөсө
8 миллион пуз таразы садар со-
циалисти күлүлгөтүлгөнү күүсөт-
көт, оок-басе Совет Тыванын ажи-
лшчилдери республиканын бир чыл
оюнга уктуктур чөрүлүл, ботта-
рынын сүзү эелер, Төрөн чүртүл
шымжымыртың 8 миллион пуз эки
шымжыры таразы кырген дугайы
партия биле чыккык рапорттар ар-
гыч азалал алмынлар.

**СЭКП-нің Тыва обкомунга
Тыва АССР-нің Министрлер
Чөвүлелинге**

Тес-Хем райондун ажил-ишчилери СЭКП-нин XXII съездинин тэ-
гүтүгү шийтирилгич амылдага боттагандары дэст демешпешпашан, кү-
рүтүгү сүт садырынын чыл планын хууса бетинде 100,4 ху түсүтсө-
нүн илеткен түт бис. Чыл төнчүчүлө чедир 30 тонна сүтү немей сады-
рын, алгис айдарымышкын удегерлгич чурдадыр, мал кыштагалдымш-
кынын чурдадырына эки белектенгирин, көдөз ажил-агын чылын чедниш-
кынын дордурин хулузын түт бис.

СЗКП райкомунуң секретары КЫЗЫЛ-ООЛ.
Райкүүсском даргазы ООЛАК.
ВЛКСМ райкомунуң секретары ДАЖЫ.

**СЭКП-ний Тес-Хем райкомунуң секретары
эш КЫЗЫЛ-ООЛГА**
Тес-Хем райкүүсом даргазы эш ООЛАККА
ВЛКСМ райкомунуң секретары эш ДАЖЫГА

СЭКП-ийн Тыва обком болгаш Тыва АССР-ийн Министрлер Чөвүдөй курунгуе сүт садарынны чыл планын куусеткени-биле Тес-Хем районун амычты чоинарынга байыр чеDIRип база чыл төгүзүнге чедир ам-таа 50 тонна сүтү садар деп оларын минитирин дөткөйшаш, кыштагалдышкына май кажаларын болгаш малды белектэзоринин, фермаларже май темпери сөөртүрүвү, төрүүр малдарын тарып бозомылгазын чорутдарын болгаш май ажилынны ажил-ичилеринге амыдар-чуртталганын таарымчыггай байдалдарын тургузарынны талазы-биле боттуг чомчөлдөрин азынын сүмдөл туд.

СЗКП ТЫВА
ОБКОМУ.

**СЭКП-нің Тыва обкомунга
Тыва АССР-нің Министрлер
Чөвүлелинге**

Бая-Хем райондун «Коммунизмге орун» колхозунун ар, харааж революциянын 45 чыныгы болашагы Тыва республикасынын бир чыныгы таланттыг ужуражыларынын бири, «Тийдегел» колхозтун колхозчуларынын кыйгырынын эришкендигин, курунеге тараа салар талазы-биле социализмге тухулган октябрь 2-де куушкан. Тарзан чурттин шыгжамыры 4100 тонна тараа урулган, эд садарынын планын 100,2 % угууш тиген, 1963 чылдын дугудунге 4000 гектар чор, оон иштинде 200 гектар агыс белеттигенин. Урезин урар болган еске-да фондулары тургузар, а ол ышкан мал кыштагачылыкшыныга белеткедер чор тараа талазы-биле темгелер алдынын турар. Бастин колхозтун колхозчулары боттарынын аргалары санап көрген, курунеге 12240 пул тараа чымыр мейер садары, эд салар талазы-биле хуузелгени нообры 7-ге чедир тугуттун — декабрь 15-де чедир тугуседирин иштитирлген.

Колхоз даргазы КИСЕЛЕВ.
Партия организациясының секретары САМОРОКОВ.
Комсомол организациясының секретары НИКИТИН.

Каа-Хем районнуң «Коммунизмге орук»
колхозунуң даргазы эш КИСЕЛЕВКА
Партия организациязының секретары
эш САМОРОКОВКА
Комсомол организациязының секретары
эш НИКИТИНГЕ

Бүтүрөгө тарас садар талазы-биле социалисттик хүлээлгесин куусе
кени-биле «Коммунизмге орук» кедээ ажал-агый артелинин лежигу
леринге СЭКК-нин Тыва обкому болгаш Тыва АССР-ин Министрлер Ч
кудуй байыр чедирин база 12240 пуд тарааны немей садар деп ола
ны шийтиштин дөткуп тур.

Эт, суг садар талазы-биле хүлээлгелерин күүседирынге болгаш мал кыштагладышкынын чорударынга эргежок чутгала чүүдлерин тургузурынче бугу күжүнишкиннерин угландырыын СЭКП-ниң Тыва окомунга болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чавуудели смелел тур.

СЭКП ТЫВА
РБКМУ. ТЫВА АССР-НИҢ МИНИСТРЛЕР
ЧӨВҮЛӨЛӨ.

СУТ-АКСЫ. (Телефон-биле). «Сут-Акса» совхозтук Бора-Тагга салбы-
ындагы коллективни ниятинин майы-
на 5000 тонна шыгын чам беле-
тер сорулгазы чедийкинин куу-
тукте: шунтуу кууруузын но-
лаа массазы. Ол ышмак 1200 тон-
на сизен планын 1214 тонна кыл-
ды белеккан.

Салбырда шээр мал 32 коданга, кийиштыг бода малы 9 кезек черге кыштаггаар. Кышка белеткек барык дооступ турар. Хой ачыллыны дөрт бригадаларында 1—1 чак кажаларны немей туткан. Кыштаг белеткээр талазы-биле Б. Сарыгларынчн бригадзы үлөгерлг ачыллал турар.

хүн дем

Октябрындын баштайгы он хонугу кезиг эрте берген. Октябрь 4-е республиканын ажил-агуйларын кескен тараа 4791 га, бастыргын 7643 га болган, сүүтэ шыгжамырынта 142 муу пуд тарааны чүмүртү чурткан. Октябрь 5-е чедир республикада нийтинги-биле тараанын кезилдиз 89 хуу, он бастырылганы 92 хуу болган. Күрүнэе тараа алдар дуулаагы республикада 90,8 хуу, Кызыл эргелелинде 91 хуу, Надаада эргелелинде 90,4 хуу болган.

Тараа белектеликте мурвачы колхозтарында кезигүүнери болгаш совхозтарында ачылчынчылары бейик ишпейин көргүзүп турар. Аз-Хем-тиндеги «Коммунизмде орук», «Октябрь 14 чылы» колхозтары боттарының кулаалгедери хуусаа бетинде күүнөткөш, 50-ден 200 тонна чедир

Улуг-Хем районунд «Наймырал» совхозунд кукурузачыны Опай Ыг-лашпай мурвачы камбылечелерин

ЧУРУКТА: Опай Ыглаашпайның иргегайы кукуруза ажаап алышканында.

Фото С. Феоктистовуу.

тарааны күрүгөтө немей салар деп шийиттирэлээр. Ол районнун «Тигилде» колхозунун тараакчаларына күрүгүнүн шыжамырынга күдээге-инден ажыр 1000 тонна тарааны алгаш, болуңу кожалары — Танды районунун «Революциянын чалымы», «Совет Россия» болгаш Маа-Хемнин Ленин аттыг колхозта-нын ажыл-ишчилерин кыгыргат. Олар ол кыгыргыны күдээп алгаш, «Тигилде» колхозтун ажыл-ишчилеринден кожалар калбас дөш күдөөнүнүкинннн ажылап туралар.

«Революциянын чалбынжы»,
«Совет Россия», Ленин аттыг, «Ком-
мунистиче орук» болгаш эске-даа
колхозтарнын хову-мөддиринин
жыл-ишчилери боттарынын немел-
де хүлүздөгилери олардын улуг-хуу-
уу никии республикага уугу немере
болзун дээш көмүдөдиринин талы-
мычче эде көргөн турары чигинин
жок.

Күүруге тараа садарын органи-
астаарында «Элегес» совхозтун
директору эш Балзбанов, партком
секретары эш Рыжов коллективни
окумузавышпаан, Совхоз октябры 4-
еде чедир түлээге Эзугаар 5 муң
онназың орунуга чүгө 4251 тон-
на тарааны дужааган болгаш ам кү-
үгөге тараа салаа талазы-биле ху-

дээлгени күүседиринге улуг аргалыг тургаш-ла хүн бүрү 5—7 тоннаны чорудуп турар. Ол ажил-агымда гектардан-на алдыңын турар 9,7 центнер дүжүткүч чүглэ 5 центнери күүрүңеже кирип тураар.

Ыччангам, бир эвес «Элегес»
совхозтун удурутчулары партия-
куруенин харыскалганы ханызы-
биле медегер көөр болза, олар чүс-
чүс тонна тарааны курунеге дужаан
болулар.

Курунеге тарза садар талзы-биле
тузлаганы кууседери — партия,
адыл-агый удурутчузувун бышка-
нынын кол көргүзүү ол. Оон-биле
кады даразында түүдөр дугайын
сагындырар херек. Республика Т.

роон чуткал рапорттаан турар төлдөдө, колхоз, совхоз бүрүз уездин чымын тарылгаанына үзешишер биле бурун хандыттынгал турар эхек. Индыт түбүккө, ажил-агыйларда таза култуураларыны үзеинериниң урушукуну, илагыны ооп арылгаашыны эң өжүм чоруп турар. Октябр 5-те республикада уездин урушукунун планы чүткө 64,3 хуу күсүетинген, а колхозтарын, совхозтарын хей аурузу үзеинерин чыгар шымарына чедир ачылган кылчыктаа кыбын.

«Тийдегэ» совхозтун удуртукчулары болгаш тускай эртемниглерин урезин урушкунуга саягш салымнык чок чорун көргүспүшään. Статистика эргелининг мэдээ-биле алырга, совхозта урезин дөргөтүлгөн чүтлө 0,4 куузу урдуглап, ычказарга бүтү 6 бригадаларда тейдөг оваланы берген чыдар тараа-

нари белегкел пунктуларынче-даа
сөөртпей, үрезин фондузунче-даа
кнпр салаанын турар! Ол дугайын
сөөлзүгүн директору эш Алымова
болгаш кол агроному эш Новикова
каш удаа угаатпаан дээрал. Сөөлүндө
кээп, бистин ажыдакчыларыныс-
биде белегала сөөлзүгүн үзүтүккү-

Райкомнун бюрозунда

Бистин республикада аар үлестүрүн баштайгыларынын бирээси — Ак-Довурак заг-дугу комбинатын тузуун дүргөлдөр дээр партия биле чакыра уруг кичээлериин салып, дери-херекселерин, акшын-мүгүнүн херекселерин, шаа-биле берип, туугу дүргө болгаш бедек шынарыг чорударына инженер-техниктиг кадрларын, бедек мергежилдиг ашчыларын кончук хай-биле чорутуп келген. Ак-Довуракта ашчылар болгаш инженер-техниктиг ашчылар саны сөөгү үзө улам көвүдөн, оларын хай кезин аныктар.

Анык республиканын үлестүрү тургучтарына дуулажыры-биле келгендерин аразында шынап-ла бедек мергежилди, ак-сеткиди ашчылар турар, сагыла-чурумун, мурнакы кижилер хай. Анык тыва ашчылар олар биле калы ашчылар-шаа, олардан хайн өөренип ап туралар.

Хай мун кижилер ол ууг кол-лективтин ичинде чамдык ий-чангыс чурум чептес, хай-интинин корум-чурумунга таарышпас уугедегилер кымыл кижилер база болгачок-ла тыптыр турар. Ол ил-дыг кижилерин кижилер таадыр-биле туугуна эргеле чери, пар-тия комитети, профсоюз, комсомол

организацияларын, улусчу дружина-нын штабы чамдык хемчеглерин ап келген.

Ындыг болза-лаа масса ортузунда политикажылдыгы, култура-массалыг ашчылар деннел ам-лаа кууг, даштиг эвес болуп турарын улам-улам хай-интинин корум-чурумун хажылып үрөөр факты-лар ам-лаа бар дээр ол бузууге-ле парком секретарынын ораа-чызы эш Чычаан-оолун болгаш Ак-Довуракта улусчу дружина штабы-нын коммандири эш Полуктоштуун СЭКП-ни Барыш-Хемчик райкомунун бюрозунга кылал алеткелдеринен тодаргай илерээн.

Устунде эштерин илеткелдерин-ден аларга, Ак-Довуракта 435 дружиначылар 35 дружини отрядта-ры санаттынып турар, а оларын 20—30 хууу шыага-ла үнү чорутуулаа кижилер болуп турар. Улусчу дружина отрядтарынын саны хай-даа болза, олар боттарынык хулаагелер чечке күсөтпейн, шиптирил хулаагелер турары-биле интинин корум-чурумун үрөөр чор-ук ам-лаа бар дээр партия райкомунун бюрозун демдегел.

Ак-Довуракта партия комитети улусчу дружина отрядтарынын ашчылар боттук уугуруланы хан-

дырбаан, оок уламында эштер Ша-тунов, Буканов, Полков оларын улусчу отрядтары эадегиле де-журныйлашкына үнмейн, мынчага чедир чутас ат кырында отрядтар бо-луп келген. Улусчу дружинанын тус-тус отрядтарынын таадыр-биле корум-чурумун тутпайн турары-биле хай-интинин черлеринге ээрик, элээр худиган херектер үүгелди чорукту чамдык хамаатылар болу-уп келгенниг фактылар бар.

Бир эвес парком, комсомол, проф-союз организацияларын кижилер-биле кичкирилде ашчылар чоругу деннелге тургускай, улусчу дружи-на штабынын тус-тус отрядтары де-журныйлашкынын график баулар шыгыны тургузуп, хулаагелер кижилерге уугу эштеп чок демиселди чорутуп келген болза, мындыг бай-дал турбас хулаагелер дээрин СЭКП райкомунун бюрозун айткан.

Ак-Довурак суурга интинин корум-чурумун моон сонгаар кижилер-биле улаанган чутула хемчеглер-ин ап чорударын туугу эргелединде паркомга, ында комсомол, профсоюз организацияларынга, улусчу дружинанын штабына даасоошаан, СЭКП Барыш-Хемчик райкомунун бюрозун тускай доктаалы хулааг алган.

Ч. ЧЫЛАН-ООЛ.

Татар АССР-ниң колхозтары болгаш совхозтары күрүне шыгжамы-рынга 56 миллион луд тараса кирир хулаагелер алган. Хулаагелер че-дининин күсөтпейн турар.

Чурунта: тарас чүдүрген автомашиналар Казаннын алеваторунда.
Фото Б. Мясникова. СЭТА-нын фотохрониказы.

НОМЧУКЧУЛАРЫНЫҢ РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАРЫ

Чаагайжыдылга соксаан

«Колхозунун сууру болган кон-чук чараш Хөндөгейи» деп ыр-да бижитингени аааа таарылга эвес болгай. Ол ыры муралан киж-Хөндөгейин чуртталгы болдуун, туугу-суурун дораан сактып келер. Шынап-ла Хөндөгейиң сууру ол чыл иштинде дык өлүп сайзыраа.

Иччала-ла сөөгү үш чылда суурун хөгжүдөй доктаап турган чутура бар. 1959 чылдын чазы-нында суурун кулмучуларына хай шыштары тараан болгаш чаа хер-мектиг кылган. 1960 чылда колхоз келде ашчы-агынын дүржүлгэ стан-цияныг каттышкан. Оон соонда суурга чамгыс чаа бажыч-лаа не-мешпөөн. 1961 чылдын чазынында келде ашчыларын туугун кылгаш, ара калган. Оон уламында аш-чы-малгайлар турар чор чок, ол ашчыларын библиотекка турган чор-тугускай, библиотеканын номнары-нотарына бухгалтерия өрөөннөдө апарып каан.

С. АНГЫР-ООЛ.

„Шынык“ материалдарының изи-биле

„ТЕМПИЗИ ДЫКА ООЖУМ“

Мындыг эге-биле 60 чылдын ав-густ 26-да үнгөн № 202 „Шы-“ соунга Эриин районда мал чеп-нин белеткелди ала-чаргаалааш-кы-биле чорукту турарын шүтүм-чүзүн чүрүлгөткөн.

СЭКП райкомунун бирги секретары эш Бижижиктин редакцияга дын-чакан болза: ук материалда бижит-тинген бүтү фактылар долгуз-биле балдыктаттыган. Партия райкомунун бюрозунга колхозтарда партия эге организацияларын секретары

ларын, артелдер баштаа чердерин улусчу отрядтары олурштурган, сеп-тен, септе белеткелдин темпизин дүргөлдөргө улаанган хемчеглер-ин ап чоруткан.

Амгы теле колхоз бөрүмү мал чеп-нин белеткелге киж киж хай-биле мөөнөтүн. Оон тууниелде «Коммунизмге орук» колхоз сис-те ланын 1023 хуу. «Мөрөн» колхоз — 84,6 хуу күсөдүн, аш-чыларын мурнуку олургууда чо-руп туралар.

ажылап тургаш тургускан мыр-дай ондай херикти хоорай бол-тур. Шунту-ла бажыларын үш-дөрт калт, бирги калтырыга үс-түр болгаш аш-чы баранчыларын маагизинерин, коммунал албан-черлерин, ном сапарын, харылаа салбырларын тургусуулар. Кул-мучулар асфальтталаш, алаа чүдө автобустар болган чине машиналар чоругу оруктары, тоотураалар кылдыр, квартал бөрүзүгө өд-баа-зын чекетер сагааннаа сесердик-тер, ондай чараш фонтанар кес-түп келер. Библиотектар, школа-лар, эмнегенин болгаш културанын албан черлери, хуула автомашин-ларын инти гаржарты тургусту-вар. Эң-не кайгачык чүд болза, бо-улуг хоорайны чүдө үш чыл дүр-жүзүндө туугу тургузары. Соци-алист чак хоорайнын туугу бо-чыл-дык апрель айла эгелөөн, ам он-ажы улуг бажыларын ханаларын салып каалган, чорби ажы бажы-ларын фундаменти бетоннал бе-леткөөн. Бо дээрде деннел шалы-кын темп-тир.

Социалист чак хоорайнын ту-гуула «Тык даг-дугу» комбинат туугун коллективинде калбарган социалист чарыктын тилектерин Сарылар Ура-Базырга уугу-кан чазыныкы-бетонпакчаларын бри-гадлаа ашчылар турар. Ол ашчы-Анатолий Руслякский болгаш Федор Шаранов улускан ашчыларын комсомолчу-аппалтарла тургусту-ган бригадалары күш-ажылы чак-чаа тууналарын чедип ап турар-лар. СЭКП-нин Дээин Советиниң депутат, экскаваторчу Ооржак Эри-те болууна дуулаагышты Тары-ков-биле калы фундаменти онгарып кастырып, туугуларын долу күш-биле ашчыларын улускерит хандыры туралар. Чаа хоорайнын туугула орус, тыва, украин, татар болган дык хай национал улустар ашчылар турар. База бир солун

Амгы Ак-Довурак суурга черде чүтү чок дээр! Дөдөг, чырык чуртталга бажыларын, маагизинер, септедилер, чурар бажылар, се-сердиктер, бус күжү-биле чылдык-лаа системаны, школар, уругтар сапары... Бо бүтү шүтү түр туугу-лар-дыр. Комбинаттын ашчылар-нын чорун келер үзө туртулар хоорайны чак тургузуп турар. Ол дээр хоорай туугуна архитекту-ранын болгаш кижнер коммюни-кажынын эш чаа чедикшикери

Республикада мал ажылының продуктуларын күрүнеге садарының чыл планының күүселдези (1962 ч. октябрь 1-де, хуу-биле)

Районнар	Сүт	Эт	Дүк
ЧАДААНА ЭРГЕЛЕЛИ			
Барыш-Хемчик	109,2	79,2	92,1
Өвүр	106,9	88,3	100,8
Бай-Тайга	101,2	93,4	98,0
Чөөн-Хемчик	93,4	89,9	101,4
Улуг-Хем	91,8	78,0	107,1
ТУНУ	96,7	84,0	101,0
НЫЗЫЛ ЭРГЕЛЕЛИ			
Тес-Хем	100,4	87,9	107,6
Эрзин	100,1	91,2	110,1
Наа-Хем	90,7	76,5	102,1
Бин-Хем	79,9	75,1	100,9
Танды	79,8	61,8	100,0
Төмү	78,8	80,2	102,4
ТУНУ	83,5	74,8	104,2
РЕСПУБЛИКА	88,7	80,0	102,3

Күрүнеге сүт садарының чыл планын колхозтар 89,4 хуу, совхозтар 87,5 хуу; этти — колхозтар 89,9 хуу, совхозтар 83,1 хуу; дүктү — колхозтар 99,2 хуу, совхозтар 101,3 хуу күсөткөн.

Байырлалга уткуштур

Улуг-Хем районун «Х Улуг ху-гал» колхозунун туугу бригаданы Октябрьнин социалист революция-нын 45 чыл оюнга уткуштур доос-кан турары-биле каттышкан улуг коттораны кылып турар. Алаа кол-

хоз баштаа чери, келде Совет бо-гал партбилерин кабинеттери турар. Бо хүнерде туугу колхозунда доос-туп, бажык кырылаттыганы.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

„Межегей“ совхозта

«Межегей» совхозун Алаа фер-мада «Елочка» деп саала агре-гадын тургускан. Хуу уга 36 инек-терин агрегат саар болгаш саан-чыларын күш-ажылы дык чигээт.

«Елочканы» хоочун механизатор М. Костай-оол башкарып турар.

Ферманын инектерин эртеп, келзе

хоолдуг чепер-биле чегерген чор-ук сүт саадынын дык өртүлгөт.

Ол-ла фермада 230 баш инек ту-руу улуг даш кааганын туугу доос-туп, ажыгалла кирген. Чаа калжа-ла инекти чегерер чердер таарыш-тыр тургустунган.

Т. ТАМЫ-САМУУ.

Баштайгы кичээлдер

Кымыл ашчы заводунун ашчы-ларын Татьяна Ивановна Байка-ралы эки билер болгаш хулаагелер. Ол институт дооскан соонда заводун бөдүрүгелчи ашчы-чорутул-галык бо заводка эгелеп, заводун ашчылар кижилеринге биче эвес күжүн болгаш билин берген. Рес-публиканын статистика эргелегич уугуру ашчыга ол жоон депштитир-ген.

Т. Байкара бөдүрүг төрөөн заво-дунга октябрь 1-де хай үе-шакты эрттирген. Хоорайнын партия ор-ганизациянын даалгасын ол уугу өөрүшкү-биле күсөдүн кирип, кид-дик идик чегинде ашчыларын аш-чылар кичээлдеринге школалык баштайгы кичээлдерин ычарла-дыр эрттирген. Заводун партия ор-ганизациянын СЭКП-ниң иштин, ашчылар политикажынын үндө-нөдүн, боттарынын бөдүрүгелди тодаргай экономикажы, бөдүрүгел-чери квалификациян бекитерин өөрениринг таадыр-биле мыла коммюнист кижизилегин үш школарын чаа өөредилге дым-п-

ла тургускаш шык кылган. Ындыг школарын тургусканы ашчылар-нын сонуургалына таарышкан. Кидик идик чегинде школага 26 эр, херөөн ашчыларын, салыктын-га — 18 болгаш ашчы чегинге — 8 кижилер өөренирлер. Школарын уугуруларын кылдыр чектер на-чалыктыр кылгаш, тодаргай экономикажы тус-тус темаларын аш-чылар кичээлдер чорударына заводун тускай эргелигери кириштирип турар. СЭКП-ниң иш-тин, ашчылар политикажынын үн-дөдүн, боттарынын бөдүрүгелди тодаргай экономикажы, бөдүрүгел-чери квалификациян бекитерин өөрениринг таадыр-биле мыла коммюнист кижизилегин үш школарын чаа өөредилге дым-п-

лаар кылдыр элөөн хай санал-она-ларын программага немей кичи-гелер. Кичээлдерин программа-ны чуталажып турар үзө заводун эр, херөөн ашчыларын экономика-ны болгаш политикажы өөрениринге уугу сонуургалды болган. Боттары-нын хулаагелер анык тускай эр-темин, партияни пропаганда Т. Байкаралын баштайгы беселдиз кидик идик чегинде херөөн аш-чыларын уугу кичээлге-биле дым-п-

Ындыг-даа болза партияни чы-рыдышкынын келжик школарын эки ашчыларын таарышчалыг байдалын заводун партия органи-зация ам-лаа чедир кылбаан бо-лган. Дымнакчылар олурар санжаар чедиптес, бажы чамгы эвес, чы-рыктык чептес болган. Ол чы-рыктын заводун партияни чамгы — секретары эш Зайшев дүргө хай-ладын, өөредилге чамгы школа-ларын эки ашчыларын хандырып шыдаар.

А. ЛЕПЕШНИН.

Кымыл-Мамажык теини ашчы ужунаа Хемчикте кешкен хем ууну кууг кылгаш алаан бадым бар чоруп көргө келээр. Эдегей дову-зунче шигин сак дорт каалаа орук согунадыр кылытын үе берген чидар. Тываан демир орук шүтүмү-биле харылаагылар укур-луг Ак-Довурак — Алаа орунун эге-зи ол. Кымыл-Мамажык суур-биле «Тык даг-дугу» комбинат туугунун аразында аржыгылалыг тур орун-нун болган чаа тургустунуп тур-гар Ак-Довурак — Алаа орунун каржы өрткөн бедиринде ол кы-рында бедек чамчалар каан калы улуг самбарыла Бүтү-эвелеа укур-луг Ак-Довурак — Алаа орунун паспорту: «Бүтү-эвелеа» оло чутула комсо-молчу шалыкы туугу» деп бижип каан. Анык чүе оон-ла эгелээр.

Ак-Довурак суурун баранын кестүп келер. Кол нурууна-лаа ийи калы ак бажылар, оларын мындаа ТЭЦ-тин дээр шаар бедир үе берген хоодай кестүр. Даштын чуталаа каан ак бажылардан ашчыла суу-рун долгандар агарып кестүр чүд-чаа чок, мурнуу талында Хемчик уну-нун чорур кара чивураагил кыргыч теректери, келдегиле куржаагы-лаанак кара халаларыг дагалар бо-ла. Ол дагалары тус чор чуртуугар шаандан бар Кара-Даш деп алап чораларан, а мыла тургустунуп кел-ген анык суурун Ак-Довурак джи берген. Ол ашчылар байдалы чик-тигине берген уугуру тодаралын дээрине мындыг болду: кара хал-лардыг дагаларын артында элөөн мыркта, шаахан бөдүрүгелерин чиг-ди болур каалды деп ак дову-рактын улуг эвес кууларын бап. Шаанда туугулар этөөн ашчы өн-нөө дээр оон каалын калып ап турган ол кесек девишкери Ак-Довурак деп алап алганнар, оон уламында суурун ады база Ак-Довурак болган.

Республиканын төвүндө болгаш чокку демир орук бедиринден үш чүе ашчы келетер мыркта, шалык Хемчиктин эринде кайгачык уугу хемчээлди туугу тургустунуп тура-рынын хемчеглери суурга чедип кел-ген дораан-ла илген алаар. Суу-рун келээнде дагалар ашчылыг бажы кестүп турар бедек хоодай,

Орук демдегелди

бетон заводунун дээрже дүргөлдөп үнүп турар хомг кара хыж, уугу-соксала чок карыштыр-солуштур мааншкылаа автомашиналар, ас-фальтталаш дөдөг оруктар, сүт дашчылгалынын чаа кылып турар ханы оларын, оон эринде каш-каш километр чедле улаштыр салгыла-каан чоон хооралар, дашын бууап ап турар-туугу мырлай төнөр чери-тер. Бо бүгүн алаа чүдүрүп көргөдөш-ле киж: «күш-даа уугу-ла-дыр, чүд-даа бол шыдаар-дыр эвес» деп болуп келер. Чо-гум мындаа ол дээр чөдө ужу-кымыл, орус улусту үдөгөр чутга-зын баулар аларга «кады эвес, чүдө чөдө-дир». Туугуну баулар хемчээлди сөөдүлде барып, Ак-Довурак суурдан үнөш, мырлай өскө черге барган ам көрө боор. Ол-даа кайгачык, шүт-ла киж ма-галдар.

ЧУУДЕН ЭГЕЛЭЭРИ?

Улуг туугуну сонуурган, оон кан-чаар тургустунуп турарын биле адыр дээр келген киж хаммын мурунда чүдөн эгелесе ашыл? Ту-дуг тургустунуп-лаа тура-дыр хай-рып. Иччалаа чол довуракты чер-ден кастаа, хомгаш, хептөөн, өр-төткөш, алаа сөөдүлде бөдөн туу-бун эшпей салып, бажыны туугу, хамык машина-техниканы алаа-дыр, башкарып, нарын дериалдерин өнтөп тургузуп, хал-ашты буж-төтөп, човуу, дуулааган, үтөп, шопушдан турар кол шимчедик чор чут? Кижилер. Паркомга чед-бөргөш кижилер дугайында мээр айтырымта мынчаар дарилаа-ла-бар:

— Кижилер дээрже бисте дык-ла хай биле. Бүтү-ле бригадалар Улуг Октябрьин 45 чыл оюнга алаар болдурган социалист чарыш-ке кирипкен. Ажыл кажангызын-даа ашчы хайышкынын чоруп тур. Коммунист күш-ажылын бригадалары болгаш шалыкчылары деп ат дээр демисел, белеткен ху-лаагелер, камаалга, немеле про-дукция. Черде кайгызып ол дээр. Шүт-ла бөдүрүг участоттарга че-

де бергеш чуталаашынар дээр боор.

«Тык даг-дугу» туугу эргеле-динде ужен чамга участоттар бар, олар шүтүп контроларды, началь-никтерди, кол инженерди, бот-тарында тус-тус партия, профсоюз, комсомол эге организацияларды болган. Ужен чамга участот? Баш-тай кайгызып шык алары?

Участоттарын, эң-не чогуу ТЭЦ туугу болган, мынчанга шүт муну-ч-луп турбай ылаар-ла чорутуп.

Электростанциянын бажынын туугу колдуулаа доогулган, ам ко-төдөрлери, турбиналарын, аны-бүрү аппаратураларын эгелесин чорутуп турар болду. Сибириин тех-ника-монтаж ашчылары күсөдүн терешин бир улуг бригадалык мыла келген. Он-чөдөр чыл чедир стаж-тыр хоочун мастерлерден эгелес-аан анык комсомолчу монтажниктерге чедир дык хай киж ашчылар тур-лар. Электростанциянын монтаж ашчыларын кончук нарын, алаа би-чин-ле хажымышкын сөөдүлде каан эгитинес сарадыр аар урукту-каа чедирер чалаш чок. Маанаа хамаарыштыр хоочун мастер Илья Гаврилович Сафоновту чуталаан аажок сонуургалды. Ол Красноярск крайын хай-хай хоорайларына чоругу сес чыл дүргүзүлде уугу-би-че ТЭЦ-терин, ГРЭС-терин тургузу-п келген, кайгачык байлак дүржү-галыг киж болду.

— Бистеге, бригадаларга черде дык улуг эргелери тыпсып каан, иччалаа оларын, долу хемчээлди-биле ашчылар турар бис бе мынча? деп айтырып Илья Гаврилович бөдүрүг чуталаан эгелес.

Ашчыларын улугу башкары-ны, тус-тус операцияларын кан-чаар күсөдүрүн бригадала нежигу-неринге тайлабырлар бөрүн, кыл-дыган ашчыларга нарал бижирин ол терини эш билер, иччалаа жок бригадала киж бөрүзү болгаш онзаашкан даалганын дарилаагылар чоругу-биле үнөдөн билген турары ам-даа бүрүн чедип алымаанын бригадир чуталаан.

— Чамык, монтажниктерден, алаагы ашчылардан: «көтө аш турбуна дээр өктөргай хоорайн эвес-ле болгай, оларын эгелесе-эште бичи хажымышкынар уугу

Көрбөзчөңөп эртип болбас

Бистин Тыва республика арга-мыш-биле кончук байла. Республи-канын чогу чуртуп ол байлаан камгаллап, хайгааран, ол үнүш-тер-биле хоорайларын болгаш суурларын ногаачылып ап турар. Ындыг тур-бузе Барыш-Хемчик районун чам-дык черлеринде үнүш, байлаакы кам чок төгөдөп, күрүнеге улуг ко-голарды чедирип турары хомуд-чыл.

Бо чымыл, мынчыг Хемчиктин болгаш Барыштын уугу дугуар үнүш чыжырганы кайгачык чагай болган. Ак-Довурак суурун чурттал-гы чогу ашыл соонда болгаш дын-танымга хүнеринде Хемчик арыш-ке киргеш, ында үнгөн чагай чы-жырганын чемин алыр дээр, оон сыын кам-хайыра чогу-биле сый соп каалкан.

«Барык уунга эпти-ле маши-налыг кижилер чедип кезе, ында үнгөн чыжырганын машина долур келип салгаш, кырын көзүлөс кыл-дыр шып алган, чоруп туралар» — деп, Ак-Барыштын чуртталгы Чымба ашкын хомул чуталаан олурары дык мын. Чокта чаа Ак-сы-Барык школасынын бөдүл су-гууларын школадан мык эвесе үн-ген чагай чыжырганы кам чок сый турганын бөдүл беши көрдүм.

Ол чүтү көргүзүп турары дээр, Аксы-Барык школасынын бажы-лар коллективин арга-мышты камга-лаар дугайында кижизилегиле аш-чыды өөреникчилер ортузунга ам-даа чептес чорутуп турарынын хер-чизи-дир.

Чүдүл жаман хоорайны тургус-кан фабрикага шүтүп ашчылар аш-тар дугайында оларын күзелин илгерилеп турары болду. Мынчанга чуртталга туугунун участотун киж-илер индустриалдыг техникумга да-дугу болбаагыларыннын техно-логиянын өөренип кирипкешер.

Кайгачык уугу үдүдөн бөдүрүп турар туугулар-биле байырлажып чоруп турумаа, Владимир Маяков-скийни:

Соруу бедик
мындыг улус
Совет чуртта
бар турда,
Хоорай-лаа
тургустунар —
билеп тур мен,
Кончук сал-лаа
чекеткелер —
энесев мен

дээр олуругдары сагымыга ча-гаар-ла кирип, сеткил-сагымын өөрүшкү-биле долуртуп турар.

САРЫЛАР УРА-БАЗЫРЫНЫҢ БРИГАДАНЫҢ МАГАДЫЛА ПАСПОРТУ

«Тык даг-дугу» комбинат туугу шак, хун бөрүдө «эуп турар, өн-биле калы туугуларын комму-нист бедек медалдарына соксала чок көзү турары өөрүшкү. Комби-наттын коллективинде бүтү кижилер өөредилгенин калды-бир деви-ринде хаара туугунган, коммунист күш-ажылын бригадалары болгаш шалыкчылары деп ат дээр деми-селде шүтүп кирип турар, улусчу дружинанын келжигеринин ху-лаагелер өстөн. Күш-ажылы ко-ммунист бау-биле көрүрүн улусгер-чиликтери бригадала бөрүзүндө дык дөй. Маана бажы Сарылар Ура-Ба-зырын бригадалын чикжеке ап кө-рөткөш. Ол бригада бөдүрүг-чарыгалыг ашчыларын аргалын комбинатка бир-ле дугайында шин-гелди алгаш туугу материалдарын ай-у-биле камнап алган. Моон му-

Чыжырганын мөчөл баштарын сымкал, туугулап алган кижилер район төвү Кымыл-Мамажыкка бе-зин чоруп турар, ол районун мыш ашыл-агы черинин даргазы эш Се-редиян төтөгелекчилерге уугу ашыл чорутпай, оларын көрбөзчө-нөп эртип турары окта шын эвес.

ӨӨРЕДИЛГЕ ПИОНЕРЛЕР БАЖЫНЫНДА

Кызылдың пионерлерине чараш, дегем Пионерлер бажынын майда-ла берип берген. Оон бээр аңаа пионерини ажил-херектер улам-на салуу чоруп турар аларган. Бо чайын ол бажынык хоорайнык пионер лагерин аныттыган болгаш аңаа хей-хей пионерлер дыштанып чалышканнар.

Чээ өөредилге чылынын эгелзенин-биле холбаштыр, мында солун амыралар чоруп турар. Пионерлер-биле яны-бүрү амыралары чорударда бис пионерлерини ынак Төрзүн чуртунга бердинген, күш-ажылга ынакшылар кинилер мылдыр өөредип, кижизидил турар бис.

Чокта чээ «Бирги классчынын хүнүн» эрттирген бис. Байыраладыг хүнге чалаткан аалчылар бирги классчыларга, пионерлерге байыр чеди-тип, өөредилгеге улуг чедишкенинни күтүзүннер. Ленин кудумчуунда 57—59 дугаарлыг бажынында пионерлерниң каттышкан отряды солун концерти аңаа көргүсөн. Ол хүн уруулар ойнап, хөгөп хүнүзүн.

Ам бо хүнүндө Пионерлер бажыны анык спортчунуң байыраладыг белектенип турар, ону октябрь 6-да эрттирер. Спортчу байыралаг белек-кел шагда-ла эгелзэн.

Бисте яны-бүрү бөлгүмнөр амылдап эгелзэн. Бо чылын ракета тургузучуларынын, массалыг оюн удуруучуларынын, суамо тургузучуларынын, киномеханиктериниң бөлгүмнөрнөмөш. Амыг үдө биске ыр бөлгүмүн тургузарынга хоорай школалары дуза көргүспөй турар. Чүгө эдээр ол бөлгүмнөргө өөрениктериниң школалар биске шижип бер-биз. Ол ышкыш, чуралга бөлгүмүн башкылар кижик ама-даа тывылбаан.

Республиканың чуралга мастерскалында мөргөжилдиг хей чурочулар бар, оларны чалап, маш уааа барган бис, ыччалза-даа дуза көргүспөз-нөр.

Бөлгүмнери дуржулгалыг кинилер удуруп турар, шиж бөлгүмүн моон мурунда антер чораман М. Н. Ингульская элзэн маш чылаарда удуруп келген. Ам ол бөлгүм «Одаглар-биле чайнаар» база Розетун «Оон өңүктөр» деп шижилерн белектен турар.

Суамо болгаш аномалдыг бөлгүмнөргө бо чылын эрткен чылгызын-дан хей пионерлер өөреник-биле бижиккен. Ол бөлгүмнери бистин Пионерлер бажынынын кижизидилгеннери Алексей Ерманов болгаш Юрий Шуманов удуруп турар.

Е. СОКОЛОВА,

Пионерлер бажынының директору.

БАЙНИСТЕР ӨРЭЗДИ. Оон бажы үнү бирде дыштып, бирде оожум-нап, чамдыкта бир-ле ирени аялга-зы тола ыччалып элзэн тур. Дегем фойеде чергелештер салгылап каан стодалар артында бир үе-чегге оолдар, уруулар картоннар хырба-лап, оон-биле ном катты кылып олдулар. Пионерлер бажынында байнистер болгаш учу ходалар бөлгүмнериң кичээлден турары ол-дур.

Пионерлер бажынының директору Елена Федорова Соколова бөлгүмнө-риниң кичээли хынап каруу, оларнын удуруучулары-биле чу-галлажып чоруп тур.

— Байнистер бөлгүмү бисте өң-не эки амылдап турар—деп, ол чу-галлады.

Ол бөлгүмдө 30 кичээл бар. Олар ийелдиз ийн улаа кичээлден, өөредилгениң шынарлыг чорукчу турар. Бөлгүмүн удуруучу, му-зыка учулдизиниң кечээки сал-бырында өөренип турар Николай Иванович Ануфриев урууларга му-зыканын бөлүнү билгилери — нота билгилер болгаш оон ыгал деме-терден эгелзеп, калдыг-бир ирени бажыга ойнап билгилери чеди кы-зымаккай өөредип турар. Ук бөл-гүмүн киржикчилери Пионерлер

Башкы ажылынга 27 чылда

Варвара Ивановна Пуговкина башкы ажылынга 27 чыл амылда-ды. Бо эртен чылдарда ол уру-гулу аге класстарга амылдап, аны-як салгалчылары кижизилер де-рекке бодунуп бүтү-ле кужун бол-гаш билини харам чокка берип, башкы ажылынга чолалчык мө-релерин бидип келген. «Варвара Ивановна Эдулут-ла улуску башкы ол» деп оон дугайында өң-өрүтүп чугалажып турары мычанган тава-рылга эвес.

Башкынын ажылын, түнүч-даа мурунда, оон эрттирип турары ки-чээлдерден үнелээр боор түвө бол-гай. Мен болгаш эске-даа башкылар Варвара Ивановнаның кичээлдерин-ге олуржуп, оон аныктыг чүүлдер-ин алгалаан бис. Оон чамдык чя-жестерини мында кижилем.

Ол, кичээлдерге хей көрсүзүгү материалдарын амылдап турар. Өөреникчилери кичээлдерге кончу-туржуну олуруп, башкынын таймбырын кичээлгейип дыннап чалчыкканнар, чүгө дээр оон чу-галы школанын, классын өө-реникчилериниң өөредилгени болгаш амырал-чурталгалы-биле, дегем-дур турар амырал-биле сырый элзешкан, солун болур.

Орус дылдың помчулга кичээлдер-инге ол калдыг-бир чүүлүд помчу-луп өөредир дөндө, чяжээ, өгөрдө-чө амы ховуке экскурсияны чорудар. Уруулар аңаа барган, ногааларын, тарал культуларын көрүп, олар-нын эгелзени демедеп бижип тур-дарлар. Оон соонда класска помчул-га кичээлин эрттирерде уруулар экскурсияга чүвү көргөн, билгенин чугалаалар. Ша-ла мычаар, «Ойордута», «Ховула ажал» дөм ышкыш, класс булуңларын казын-га өөреникчилер кылып аларлар.

Эл Пуговкинын арифметика кичээлин эрттирпн турарын ап кө-рөз. Бодула бодлар кичээл үзүндө башкы столуң кырынга кыды-рааштар болгаш карандаштардан эгелзеп яны-бүрү ойнарактарга чеди хей-де көргүзүг материалдары чылдар (мында көргүзүг материалдары кичээл саньында эскерлип турар). Бир-де катал арифметика кичээли Варвара Ивановнаның «Салгыжы-лар болгаш салып алычкылар» деп

Е. ЛУБОШНИКОВА,

№ 5 школаның башкысы.

АМЫДЫРАЛ-БИЛЕ ХАРЫЛЗААДА

Кызылда 14 школалар болгаш республиканың анык натуралистер, анык туристер болгаш анык техниктер станциялары база хоорайнын Пионерлер бажыны бар. Ында өөредилге-кижизидилгелиг амыралды амыдырал-биле сырый холбаштырарынын, школа дугайында Хоой-луну чедишкенин боттандыраарынын бүгү-ле аргалары тургустунуп турар.

Бо арында № 5 школаның, Пионерлер бажынының, анык натуралистер болгаш анык туристер станцияла-рының амыдыралындан чамдык чүүлдерни киридивис.

Анык аян-чорукчулар — төрзүн черинге

Республиканың экскурсия-турист тургулар станциянын школалары турмузиниң солун ажил-херектеринге чамдык дээш чамдык солун хемчегдерин алган.

Бистин ажылынын бир чя-жээ кылдыр, эртен чылдың сен-тябрь-ноябрьда болгудан, анык аян-чорукчуларын өтөтүт кечээ-лерин болгаш селетарын ап кө-рөз. «Алын күс» деп похода чоруп муң школалар киришкен. Ол ышкыш, «Не келчелериниң хүнү», «Часка уткуштур» деп чя-жээ хүнүн похотары база-ла мас-салыг болуп эркен.

Станциянын амыралдылар школаларга командировкалап чо-раш, похотарын канчаар органи-заастаарын болгаш селетарын чө-релерге эрттирериниң чурумнарын башкыларга айтты берип, боттары ол амыралды кирип турганнар. Нитиин-биле алырга, республикага анык туристерниң селетары эки арктиканы, мангыла Шагаан-Ары-гы № 1, Торгалыгы сес чыл (Улут-Хемде), Самагалдай, Сосновка болгаш эске-даа школаларга селетар бидик шынарлыг болулаан. Ын-чалза-даа Чөөн-Хемчик, Танды, Бай-Тайга районнарга селетар органи-заа чок болган. Чөөн-Хемчиктин 24 школалардан район селетуга чүгө 4 школа киришкен. Манай ВЛКСМ райком, районо улут бу-рулуг, олар бо амыралды кошкык удурукан.

Экспедиция отрядтарынын саны бисте чыл бүрү көвүсеп турар, ам олар 200 кеткен. Бо чылын хей-хей школалар пионерлерин болгаш школаларынын 3-ку бүгү-үндө экспедицияга киришкен, рес-публиканың өртем албан черлерин-де, хей-хейтиниң организациала-рында тодоткай оналгаларын ал-ган, оларны эки күсүтескенин. Кал-Хем районун Ильянка сес чыл школанын № 38179 экспедиция отряды (урууучулар В. И. Ду-наев, О. М. Сальникова) «Тилелер» холкостун баштар чериниң онал-галын булгаар, Ильянканын чыл демедегилерин кылганнар. Ол-а аны-як чурт кичээлчилери Элегес хеминиң чыгышкындан үнөр үнүш-терин болгаш хөрүтүп байдалын дегертеней-биле бижип, ыштар-нын бурулерин, үнүштерин, чөк-кө

Музейниң өртем амыралдыны он Герман отрядын амылын ыч-чалар үнелеп бижээ: «Төгү тала-зы-биле улуг жуу-дузаны ол ба-зырыктарын № 38176 отряд ты-ныгыр, бидинтип бижип тодотка-кан...».

Ол отрядын киржикчилери «Ты-ваккобаль» тулугун төгүтүпүң та-лазы-биле солун амыралдын бижээ. Ол улуг, солун амыралды болгаш Ала-Ата хоорайга экскурсия-лар пүтүска-биле шапкатыкан.

Бис мында чүгө чамдык турас-ти отрядтарын амылын дугай-ны киридинс. Иидиг отрядтар бисте хей. Оларга Чөөн-Хемчик рай-онун Бажың-Алаан сес чыл, Самагалдай 11 чыл, Кызылдын № 1, 2, Ийн-Тал сес чыл школалары болгаш эскелер-даа хамаржыр.

Республиканың экскурсия-турист тургулар станциянын метод-диз.

Төрзүн черинге аян-чоруктарын, экскурсияларын, экспедициялар-нын саны көвүсеп, оларнын ажил-херектериниң солун болгаш хей талазы болуп турарын алган көөрге, бистин республикага туризмдин моон солгаар улам-на сайыраарын хө-рөчлөп турар. Ыччалза-даа турист амыралды бир кол четпес чүтү бол-за, олче школаларын чөр болганга массалык-биле өлкөдөдөй, мөргө-жилдиг туристчилерин булгаар ил-ретпей турары болур. Боже улуг кичээлгейип салыр ужурулгус.

М. ГУРКОВА,

Республиканың экскурсия-турист тургулар станциянын метод-диз.

Хову ажылынын бөлгүмү

Республиканың анык натуралис-тер станциянын бажыныне кире бердинс. Ында бир өрөлдө сто-к кырыда кукуруза сыттарын бол-гаш мотактарын оналган каан чы-дыр. Оларын элзэн каш кижик ийн-бээр таралыр салып, улуг, биженин ылап тур.

Оларнын бирээни — ак халат кеткен, халчок чугаакыр кижик — станциянын хову ажылынын бөл-гүмүн удуручкучу Раиса Степа-новна Бондаренко ак, сарыг, кызыл-хүрөн мотактарын беле тулуп ал-ган, биске көргүтүг.

— Көрсөс бс, мотактарын «Ленин дагалары» сортуң дугайын

Чурукта: АНЯ ШАМОВА.

ЫНДЫГ ШКОЛА РЕСПУБЛИКАДА ЧАНГЫС

Уруулар хүнээр школа бистин республикада кажыт? Ам дээринде чангыс өгө школа. Ында 5 класс-тар, 160 ажыг өөреникчилер бар.

...Кызылдың Чехов кудумчуунда чангыс катт, бир чартынын үр эсө-те неместир тутуан, ыччалза-даа улуг, дегем школаже (уруулар хүн-ээр № 5 школа) элзэн каш уруу-лар чугалажып кирип бар чорлар.

— Бирги классчылар ам дашта-нылга шагында улуг эгелзеп турлар боор.

— Энир чылын мен база уууп турган мен, өөрени бээр түвө бол-гай, оолдар...

Бо дээрге интернат чок школа, а олар калаа улуп, канчаар дыштанып туралары?

Уруулар бо школага өөренип, хүнде үш улаа чөмөнип, бөлгүм-нөргө өөренип, ойнап, кечээкинин 6—7 шак үзүндө ам бажынарчыне чыгарлар. А бирги классчылар дүш-тең чөм соонда 2 шактан 3 шакка чеди удурулар. Бис шак-ла ол үдө-школага чөдө бердинс.

Ийн өрөлдөргө дөмөр оруннарда уруулар улуп чыдылар. Шижэн чок. Эске ийн өрөлдөргө — столо-валалар. Аңаа чал-ла чөмөнип доос-кан, ийн дөмөрүн уруу аяк, тавак-ты кунжаже дажылаан турлар. 4-ку классчылар Люба Чернык би-де Сергея Гобронун дөмөрүн биле элзээч ол болган. Кунжаже амычал-нар (буфет салгыжы, ийн чөм да-жыкчылар) аяк-саваан чугуан, чөм артыкчыларын тускай саваалар урган база-ла чай чок. Аңаа турган, бир сактырга интернаттыг. Өө-реникчилерге кунжаже хамарыла-лаа турар школа-даа сагындар. Шижал-ла, уруулар хүнээр школа-ларын Тываның эске-даа черлеринге организастаары күзөнгин.

Чөмө хүнде бир уругта 49 кө-пөк чаргылатканын турар, а аяа — 12 рубль 70 сапек. Ол хире чы-кырттык чөм-биле урууларын хүнде үш улаа чөмөнип турар. Ол, ала-нелерге дык амычал, олар школа-га хей эвес аныктыг төлөөлөр. 1960 чылда бирги классчылар орун-ла-жак херекселерин салып алган, оон бээр-ле оон эргикчелерин сеп-теп, чээ дөмөтү салып ап турар. Чөмөи манай, кунжаже эвес, а горпо-чулар.

Чөмөи манай, кунжаже эвес, а горпо-чулар. Чөмөи манай, кунжаже эвес, а горпо-чулар. Чөмөи манай, кунжаже эвес, а горпо-чулар.

Чөмөи манай, кунжаже эвес, а горпо-чулар. Чөмөи манай, кунжаже эвес, а горпо-чулар. Чөмөи манай, кунжаже эвес, а горпо-чулар.

Чөмөи манай, кунжаже эвес, а горпо-чулар. Чөмөи манай, кунжаже эвес, а горпо-чулар. Чөмөи манай, кунжаже эвес, а горпо-чулар.

Чөмөи манай, кунжаже эвес, а горпо-чулар. Чөмөи манай, кунжаже эвес, а горпо-чулар. Чөмөи манай, кунжаже эвес, а горпо-чулар.

Чөмөи манай, кунжаже эвес, а горпо-чулар. Чөмөи манай, кунжаже эвес, а горпо-чулар. Чөмөи манай, кунжаже эвес, а горпо-чулар.

Чөмөи манай, кунжаже эвес, а горпо-чулар. Чөмөи манай, кунжаже эвес, а горпо-чулар. Чөмөи манай, кунжаже эвес, а горпо-чулар.

Чөмөи манай, кунжаже эвес, а горпо-чулар. Чөмөи манай, кунжаже эвес, а горпо-чулар. Чөмөи манай, кунжаже эвес, а горпо-чулар.

Чөмөи манай, кунжаже эвес, а горпо-чулар. Чөмөи манай, кунжаже эвес, а горпо-чулар. Чөмөи манай, кунжаже эвес, а горпо-чулар.

Чөмөи манай, кунжаже эвес, а горпо-чулар. Чөмөи манай, кунжаже эвес, а горпо-чулар. Чөмөи манай, кунжаже эвес, а горпо-чулар.

Чөмөи манай, кунжаже эвес, а горпо-чулар. Чөмөи манай, кунжаже эвес, а горпо-чулар. Чөмөи манай, кунжаже эвес, а горпо-чулар.

Чөмөи манай, кунжаже эвес, а горпо-чулар. Чөмөи манай, кунжаже эвес, а горпо-чулар. Чөмөи манай, кунжаже эвес, а горпо-чулар.

